

tressen och står gentemot den makthegemoni som samhällets ledning har intresse av att upprätthålla”. Denna författarens värdering uppfattar jag som en sorts ”hidden agenda” som återkommer mer eller mindre tydligt i flera sammanhang. Avhandlingen andas en underliggande personlig sympati för vad han menar vara samhällsmuseer i förhållande till kultur- arvmuseer. Näsman har med andra ord ”situerat” sig i avhandlingen. Det görs numera även i andra avhandlingar, men då mer tydligt uttryckt och som ett medvetet teoretiskt/metodiskt grepp.

Jag tycker t.ex. att Näsman ibland väljer källor och tolkar dessa utifrån denna situerade agenda. Jag efterlyser ibland en mer källkritisk inställning. För att ta ett exempel. I resonemanget om skapandet av Arbetets museum gör han en poäng av att ”den församlade museieliten” var negativ till skapandet av museet, för att därmed visa hur samhällstillvänt Arbetets museum var i förhållande till den övriga traditionella museikretsen. Det passar väl in i hans resonemang om kultur- respektive samhällsmuseer. Problemet är dock att denna bild har motsagts, och att enda källan till denna Näsman väsentliga uppgift är en enskild och sekundär uppgift från en enda persons senare anförande. Det skulle stärkt avhandlingen avsevärt om författaren varit mindre didaktisk och inte främst letat efter källor som styrker hans teser, utan också i poppersk anda letat efter källor som motsäger dem. De finns nämligen. I flera fall i avhandlingen kunde Näsman också ha vägt för och emot och resonerat mer om viktiga källor.

Men huvudproblemet är som sagt att begreppen kultur- arvmuseum och samhällsmuseum är svår- användbara. Det sker i avhandlingen en strömkantring från ATT museet engagerar sig i samhället till VILKA FRÅGOR engagemanget handlar om. Problemet är att Näsman utifrån sin agenda tenderar att betona vissa samhällsfrågor som mer samhällsengagerade än andra. Det kan man kanske göra, men det går inte att bygga en teoretisk analysapparat utifrån det. Och det får inte ha källkritiska konsekvenser.

Men för att summera: jag har här varit rätt kritisk gentemot Näsman analysredskap. Men avhandlingen har definitivt också stora fördelar. Olle Näsman har gjort ett storartat empiriskt arbete. Avhandlingen är en kunskapskälla att ösa ur som trots vissa teoretiska problem är central för förståelsen av svensk kultur- arvsutveckling. Och läser man avhandlingen inte från pärm till pärm fungerar den utmärkt som en uppslags-

bok över utvecklingen under en mycket viktig period för svenska museer. Och det är mycket mer än vad man kan säga om många andra doktorsavhandlingar.

Stefan Bohman, Stockholm

Märit Simonsson: *Displaying spaces. Spatial Design, Experience, and Authenticity in Museums*. Institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå universitet 2014. 206 s., ill. ISBN 978-91-7601-141-6.

Det finns en rumsökänslighet i mycket forskning. Man bryr sig inte om att saker faktiskt ”äger rum”, de sker *någonstans*. Exempelvis hänvisar Märit Simonsson till att museologisk forskning fokuserar på viktiga fält såsom museiobjekt, utställningar och besökare men glömmer ofta bort själva rummets betydelse för upplevelsen och meningsskapandet. Hon vill råda bot på denna brist med sin studie om museirummets betydelse för hur vi upplever utställningar.

Enligt Simonsson så är förståelsen för hur vi förnimer museirummet och hur dessa förnimmelser blir en del av hur vi skapar förståelse för utställningen i rummet, i behov av utveckling inom museologin. I studier av museiarkitektur så lyfts designhistoriska och tekniska perspektiv på museibygggen fram, medan i mer besökarorienterade studier så blir människors rörelser i rummet och deras interaktioner med själva utställningens texter, artefakter och disposition belysta. Men vad kan kommuniceras beroende på hur rummet är designat, och hur blir det en del av hur utställningen upplevs? Hur kan sådan ”rumslig design” bidra till upplevelsen av autenticitet i ett museum? Dessa frågor blir här belysta och diskuterade genom studier av fem museer i Rom: Museo dell’Ara Pacis, Palazzo Doria Pamphilj, Palazzo Massimo alle Terme, Museo Centrale Montemartini, och slutligen MAXXI. Dessa fem museer representerar en rad olika utställningsformer, där det intressanta för den här avhandlingen blir hur det som ställs ut relaterar till det fysiska rummet i vilket de är utställda. Museo dell’Ara Pacis är uppbyggt runt ett antikt objekt, Palazzo Doria Pamphilj är ett slott som visar upp sina privata konstsamlingar, Palazzo Massimo alle Terme ingår i det nationella romerska museet och visar samlingar som grävdes ut i Rom i slutet av 1800-talet, Museo Centrale Montemartini är en gammal kraft-

station från sekelskiftet, som numera inhyser en samling antika skulpturer. Slutligen är MAXXI ett nybyggt (invigdes 2010) konstmuseum som visar nutida italiensk konst och arkitektur.

En snabb överblick över dessa fem museer visar att de olika museirummens utformning skiljer sig åt i relation till vilka utgångspunkter de inblandade aktörerna har haft i skapandet av utställningarna. Rummets utformning har fått ta mer eller mindre plats i den processen. I avhandlingen beskrivs museerna i detalj i ett kapitel var, där utgångspunkten är Simonssons egna upplevelser av att vid upprepade tillfällen besöka varje museum. Fylliga beskrivningar varvas med teoretiska reflektioner och avslutas med referat från intervjuer med förstagångsbesökare som jämförelse till de egna reflektionerna.

Den teoretiska utgångspunkten är att rummet är mer än ett fysiskt rum som avgränsas av väggar, dörrar och fönster. Rummet är också en abstrakt företeelse. En museiutställning *äger rum* och skapas genom våra fysiska förmågor, medhavda föreställningar och fördomar som relaterar till de intentioner som så att säga finns inbyggda i själva designen av rummet. Ett rum kan på detta sätt aldrig vara ”oskyldigt”, det är alltid en aktiv del av det som upplevs i rummet. Här tycker jag att Simonssons avhandling banar väg för ett inom fältet välbehövligt djupare utforskande av relationen mellan kropp, medvetande och omgivning samt vad den relationen betyder för vårt meningsskapande i museer. I den relationen är t.ex. perception centralt. Inte bara hur perception går att förstå från ett socialt och kulturellt perspektiv utan även hur de idéer om hur perception går till, som finns inbyggda i museipraktiken, materialiseras mer eller mindre medvetet i designen av museirummet och dess utställningar. Flera exempel på detta finns beskrivna på ett välförtjänt sätt i avhandlingen. I utvecklingen av förståelsen av hur museirummet kan utvecklas finns här en viktig poäng.

Studien landar i diskussioner kring främst två frågor, a) Vad är god design? och b) Vad är en korrekt museiupplevelse? Att just dessa frågor lyfts fram ser ut som en ironisk blinkning till ambitioner att komma fram till enhetliga svar i dessa minst sagt normativa frågor, men svaren bidrar ändå med praktiska råd. Simonsson talar t.ex. mycket om vikten av balans mellan fria val och guidning, fakta och fria tolkningar, för att göra museibesöket behagligt. Den balansen går att skapa genom strategisk rumsdesign.

I diskussionen synliggörs också ett historiedidaktiskt perspektiv på autenticitet. Simonsson argumenterar för att restaurering av miljöer och objekt till deras forna utseende ger möjligheter att komma närmare en förståelse för hur de upplevdes förr. Med stöd i Gadammers idé om att förståelsen av historia är grundad i vår förståelse av nutid, argumenterar Simonsson för att historiska museer är en utmärkt plats för att utveckla denna förståelse just på grund av möjligheten till autentiska upplevelser. En autentisk *upplevelse* kan på så sätt definieras som idén om att med hjälp av fantasin leva sig in i illusionen som byggs upp i utställningen, men att de autentiska objekten förankrar upplevelsen i historia. Det för med sig att debatten huruvida det är objektet eller upplevelsen som är det viktigaste i museet blir obsolet eftersom dessa två kompletterar och förstärker varandra.

Trots detta viktiga fokus finns det dock en intressant kluvenhet i Simonssons text. Å ena sidan skriver hon fram, med stöd i den franske filosofen Merleau-Pontys arbete, hur perception är ett subjektivt, kroppsligt erfärande som börjar i kroppen och som inte så enkelt går att differentiera i olika sinneskategorier som t.ex. syn, hörsel osv. För Merleau-Ponty var sinnesförmågor ett sätt att vara-i-rummet, vilket leder vidare till ett resonemang om hur vi med hjälp av våra sinnen blir sammanflätade med rummet och hur det äger rum *för oss* när vi rör oss igenom det. I detta meningsskapande så ingår inte bara våra egna erfarenheter och förutfattade meningar om vad vi ska uppleva, perception är också inbäddad i den sociala, kulturella och kroppsliga praktiken i vilken besökaren är engagerad under själva besöket. Rummets materialitet blir såklart en viktig generell utgångspunkt i våra olika sätt att uppleva rummet, men poängen är dock att i ett sådant relationellt perspektiv på rum så har det kroppsliga subjektiva erfärandet en viktig funktion i vad som visar sig för oss. Det jag kan tycka är anmärkningsvärt är att även om avhandlingen lyfter fram rummet som ett abstrakt begrepp i den här meningen, att rummet är *levt*, så lämnas Merleau-Pontys teorier om kroppens och rummets sammanflätning därhän. Det är anmärkningsvärt eftersom Simonsson skriver att hon vill bidra till att upplösa dikotomier såsom medvetande–kropp, tanke–känsla i sin studie i förståelsen av vilken roll rumslig design har i upplevelsen av museer i den riktningen. Trots detta använder hon dessa begrepp med argumentationen att det inte finns några alternativ, vilket är en

tveksam slutsats. Begrepp som ”embodiment” lyfts t.ex. fram i fenomenologisk litteratur som ett alternativ till uppdelningen av ”body–mind”. Och inom ”spatial turn”, alltså den rumsliga vändning som samhällsvetenskaperna sägs ha genomgått under senare tid, så återfinns också begrepp som ”emplacement” för att beskriva just den sammanflätade förståelsen av kropp–medvetande–rum.

I stället finns det i avhandlingen här en vändning mot mer realistiska anspråk som att vi, eftersom vi är biologiska varelser, ändå kan säga något generellt om hur främst ljus och färg påverkar oss. Detta drag genomsyrar också beskrivningarna av museerna som främst bygger på Simonssons egna iakttagelser av hennes upplevelser. Här förvandlas författarrösten till en objektiv berättare av hur museirummet ser ut och hur det upplevs. Som läsare har jag inga problem med att tro på dessa beskrivningar, men förvirringen som uppstår efter att ha blivit satt i ett annat teoretiskt tåg i de inledande kapitlen dröjer sig kvar. Den reflexivitet och de deltagande forskningsmetoder som den fenomenologiska utgångspunkten bjuder in till saknas i den empiriska delen, vilket lämnar mig med några frågor. Hur förhåller sig studien till begreppet ”rum” och hur är den subjektiva kroppen med i skapandet av rum, egentligen? Är subjektivitet i studien önskvärd, eller inte? Hur upplevdes egentligen fem besök på samma museer? Upptäcktes nya saker efterhand eller blev det långtråkigt? Vilken roll spelade andra besökare i rummet för hennes upplevelser? Borde inte ett helt tomt museirum kunna ge en helt annan upplevelse än ett som är fullt med folk? I min läsning så brottas avhandlingen med begrepp som subjektiv/objektiv, dualistisk/icke-dualistisk, människa som biologisk/kulturell varelse, att vi upplever lika/olika, att rummet är materiellt eller en hybrid, att anta besökarens/museets perspektiv. Det är inga ovanliga diskussioner, och det jag misstänker efter att ha läst avhandlingen är att här brottas författaren med sig själv i dessa frågor, utan att egentligen komma fram till ett tydligt svar. Det kan vara en anledning till att de fenomenologiska utgångspunkterna i inledningen inte gav

tydliga metodologiska konsekvenser i den empiriska delen. Detta kan mycket väl bero på den idétradition med dess konventioner som avhandlingen är inskriven i. Möjligen identifierar detta ett metodologiskt utvecklingsområde inom samma fält. Ett intressant och inom museologin, vad jag vet, än så länge utforskat material är alla dessa filmer och bilder som görs och laddas upp av museibesökare. Läsningen av den här avhandlingen inspirerade mig att söka på internet på de avhandlade museerna och fick upp mängder av klipp från t.ex. Youtube som visar hur människor går igenom museirummen och kommenterar sina upplevelser. Det skulle vara intressant att se en studie i Simonssons teoretiska anda som tar sig an det materialet!

Min sammantagna bild av avhandlingen är att det finns två underliggande spår igenom avhandlingen. Sammanfogningen av dessa olika spår övertygar dock inte. Men ambitionen är mycket lovvärd och spännande. Simonsson skriver: ”In order to develop a museological language, methodology, and theory concerning space as a significant factor in museum practice and studies, we need to strive for a new approach to the relationship between space, human beings, experience and meaning making” (s. 187). Det ligger mycket i detta och den ambitionen blir tydlig i hur texten sprudlar av idéer. Avhandlingen är mycket relevant för fältet för att den tar upp viktiga faktorer som gör historiska museer och institutioner unika när det kommer till möjligheter att bygga lärmiljöer där autentiska objekt och möjligheter till att återuppleva historiska kontexter kompletterar varandra och på så sätt når besökarna på unika sätt. Dessa reflektioner hade inte kunnat göras om inte Simonsson varit modig nog att entusiastiskt ta sig an det komplexa rums-perspektivet och laborera med det för att få det att fungera i museikontexten. Det öppnar också för metodutveckling, där relationen mellan kropp–medvetande–omgivning hamnar i analytiskt fokus. Min avslutande kommentar är att det är en läsvärd avhandling både inom och utanför akademiska kretsar.

Vaike Fors, Halmstad